

KRACHTENSPEL VAN DE TIJDGEEST

Het artikel *Krachtenspel van de tijdgeest* is een onderdeel van de website Krachtenspel.nl.

Werkmateriaal Sociaal Emotionele Educatie (SEE)

Alle informatie is te vinden op de website.

Jan Ausum, Dirk van der Spoel, Mieke Vollenhoven

© 2018

www.krachtenspel.nl

KRACHTENSPEL VAN DE TIJDGEEST

Hoe kunnen we de geesten onderscheiden en in de hand houden?

Om sociale integratie en samenwerking te bevorderen is een taal nodig die mensen kunnen begrijpen. Praatjesmakers, vechtersbazen, fantasten en angsthazen kun je aanspreken en tot de orde roepen. Maar welke taal spreekt mensen aan? Welke beelden werken? Wat werkt als het om sociale veiligheid gaat? Het project Krachtenspel van de tijdgeest heeft op basis van beproefde methodes, een nieuwe visie en werkmateriaal ontwikkeld. Met dit materiaal kunnen mensen de krachten die in de samenleving spelen samen ontdekken en beter leren hanteren. De krachten worden via beelden, verhalen en concrete situaties toegankelijk gemaakt voor jong en oud. Een impressie.

Het krachtenveld

In het kader van de actualiteit, sociale veiligheid en integratie is het hard nodig dat begeleiders van groepen meer aandacht geven aan het verhelderen van krachten die in groepen spelen. En er goed mee kunnen omgaan. Dat is een opgave. Er is in veel groepen sprake van ongenueanceerd denken zoals: vijanddenken, vooroordelen, verwarring en vage idealen; ook wel V-denken genoemd in dit artikel. Daarachter zitten krachten in de cultuur. Deze krachten spelen niet alleen bij personen, maar ook in groepen en organisaties. Als er door mensen – en specifiek door leiders - geen duidelijke taal wordt gesproken op dit gebied, werkt de boodschap averechts. Er is een gemis aan een duidelijke boodschap en effectieve aanpak die ook aanslaat bij mensen die niet belezen zijn op dit terrein. Voor leiders en begeleiders is dit een noodzaak en speciale opgave maar eigenlijk geldt het voor iedereen die bewustwording wil creëren op dit gebied! Hoe kun je bijvoorbeeld mensen die onzin beweren bereiken? Hoe kun je nepnieuws ontkrachten? Dat kan niet door het af te keuren. Dat is te moralistisch en te afstandelijk (ook wel elitair genoemd). Dat werkt niet.

Het is tijd om de krachten die in groepen spelen herkenbaar te maken door ze een naam en een gezicht te geven. Zonder mensen te veroordelen. Er zijn eigentijdse beelden nodig die heel toegankelijk zijn en die de krachten bespreekbaar maken. Niet alleen op rationeel niveau maar ook op sociaal-emotioneel gebied. We noemen ze Krachten van de tijdgeest.

Mond vol tanden?

Neem als voorbeeld vijanddenken. Dan zien mensen andere mensen te snel als vijand. Het is meestal geen bewuste keuze om dat te doen. Mensen laten zich meenemen door wat andere mensen in hun omgeving zeggen en denken. Onderbuikgevoelens worden vaak veroorzaakt door onbegrip en emotionele reacties in groepen die op elkaar in werken. Mensen zijn onbewust geneigd om – als ze zich tekort gedaan voelen - defensieve reacties te vertonen. Ook als dat niet effectief is. Dat geldt voor ons allemaal. Omdat het vaak een onbewust proces is, is het voor een (bege)leider lastig te bespreken. Zeker in een groep waar je niet thuis bent. Het ligt zeer gevoelig om kritiek te hebben op een ander. Je zegt al gauw iets verkeerd. Voordat je het weet, heb je zelf partij gekozen. Of praat je te abstract. De taal van deskundigen, een rationele aanpak, is voor veel mensen te moeilijk om te volgen. En de taal van politieke leiders ook. Begrippen zoals vijanddenken, complotdenken, populisme en ongenueanceerd denken zijn voor veel mensen niet te volgen. En roepen: Doe normaal, helpt al helemaal niet. Want wat is normaal? Dat is toch wat je vrienden doen?

Wat werkt?

In de politiek en maatschappelijke organisaties is het daarom nodig de krachten die spelen onder gedachten en onder gedrag samen te verkennen op een leuke manier. Te verhelderen met aardige voorbeelden hoe (defensie)mechanismen in groepen werken en het patroon samen te leren doorbreken. Dat betekent: voortdurend voor ogen houden wat er in de communicatie inspirerend is en wat niet. Gelukkig is dat onderzocht.

Wat niet werkt is:

- ❖ De eigen identiteit (wat is dat?) voorop stellen;
- ❖ Moralisme, vaagheden, onduidelijke afkeuring;
- ❖ Defensieve reacties zoals veroordelen, beschuldigen, verontwaardiging;
- ❖ Praten voor eigen parochie, een taal spreken die mensen niet begrijpen;
- ❖ Problemen op dit gebied ontkennen.

Wat wel werkt is:

- ❖ Een gemeenschappelijke taal spreken ;
- ❖ Een beeld schetsen van wat mensen die verschillen samen kunnen doen;
- ❖ Concrete voorbeelden aandragen waardoor mensen begrijpen wanneer ze V-gedrag vertonen;
- ❖ Laten zien wat het effect van dat gedrag is en wat je ermee kunt winnen of verliezen;
- ❖ Laten zien wat je anders kunt doen. Do's en dont's;
- ❖ Een symbooltaal gebruiken die aantrekkelijk en begrijpelijk is;
- ❖ Oefeningen en tactieken in het omgaan met lastige situaties aanbieden.

Het patroon bij jezelf herkennen

Het gaat bij V-denken (zoals vijanddenken, vooroordelen, verwarring en vage idealen) om mechanismen en patronen die we via beelden en kleuren kunnen leren waarnemen. Het V-patroon steeds op een andere manier ontdekken en leren doorbreken. Eerst bij jezelf, dan in je eigen groep en bij de mensen die gemotiveerd zijn en dan pas bij andersdenkenden. Die volgorde is belangrijk. Het heeft geen zin om in te grijpen bij anderen zolang je zelf V-gedrag vertoont.

Zolang je je eigen (linkse, rechtse of levensbeschouwelijke) partij steunt, denk je al snel dat je goed zit. En heb je niet in de gaten dat je in je eigen straatje denkt en praat. Maar het gaat hier niet om het gelijk van argumenten maar om het effect van je houding. We nemen al snel – zonder het bewust te zijn – de houding van soortgenoten over. Hoe komt dat?

- ❖ Je identificeert je met het V-gedrag van vrienden en neemt het over;
- ❖ Je ontwikkelt de neiging om anderen te veroordelen (ze zijn asociaal of elitair);
- ❖ Je gaat (in gedachten) meedoen met veroordelen, kleineren, uitlachen, uitschelden, negeren of bedreigen;
- ❖ Je maakt het standpunt van anderen minder belangrijk;
- ❖ Je denkt niet na over wat je met die houding bereikt;
- ❖ Je geeft (indirect in toon) aan dat anderen normaal moeten doen;
- ❖ Je trekt je terug in je eigen club, voelt je superieur en boven het volk staan;
- ❖ Je kunt naar binnen keren en somber worden;
- ❖ Je kunt het hele probleem ontkennen. Als de zon maar schijnt.

Ook al lijkt het V-gedrag op korte termijn effect te hebben, het werkt niet. Er is effectieve communicatie en beelden nodig die dieper gaan dan genuanceerd denken.

Het patroon doorbreken

Als je het patroon bij jezelf en anderen herkent, kun je het patroon doorbreken. Dat kan door beelden die direct spiegelen en confronteren. Die laten zien wanneer gedachten destructief worden. Wie kan dat? Soms kunnen leraren dat, omdat ze de taal van de klas aanvoelen. Soms kunnen begeleiders dat met een grapje. Soms bereiken cartoontekenaars dat. Of cabaretiers, kunstenaars en verhalenvertellers. Veel cabaretiers bereiken echter de grote groep niet omdat de beelden niet simpel genoeg zijn. We hebben beelden nodig die oude wijsheden kunnen vertalen naar het leven van alledag en de actualiteit. Toon Hermans, Annie MG Schmidt worden breed op handen gedragen met hun versjes en verhalen. En Frank Boeijen kan er ook wat van: bv Denk niet zwart-wit maar in de kleur van je hart. Dat zijn teksten die bij veel mensen aanslaan. Soms wordt het tegeltjeswijsheid en facebook staat er vol van. Het probleem is dat je die teksten niet kunt gebruiken als er vooroordelen op tafel komen. Dan past het niet in de context of klinkt het moralistisch. Hoe pak je dat dan aan? Is het alleen bestemd voor natuurtalenten? Of kunnen we meer doen?

Krachtenspel in beeld en verhaal

Op de website Krachtenspel.nl worden op basis van beproefde methodes krachten, mechanismes en patronen voor een brede doelgroep in beeld gebracht. Verhalen, beelden, oefeningen, tactieken en een spel maken duidelijk om wat voor krachten het gaat. Vaak heten het krachten, soms heten het tijdgeesten. De krachten hebben namen gekregen zoals Strijdgeest. Mensen die in die geest handelen, worden een Strijder genoemd. De krachten zijn niet alleen positief. Ze kunnen omslaan in hun tegendeel als ze over de top gaan. Dan wordt de Strijder een Vechtjas of Aanvaller (vijanddenken). De krachten worden – omdat die symboliek bekend is - gekoppeld aan elementen zoals vuur (agressie, spanning), water (gevoelens die stromen) en lucht (zonnig, bewolkt of stormachtig). De krachten worden voor jong en oud helder gemaakt in verhalen, oefeningen, beelden en een spel. Ook zijn er verhalen voor kinderen gemaakt. En er is een filmpje. Het zijn verhalen met veel illustraties over hoe de krachten te werk gaan, wat het effect is en hoe we de mechanismen kunnen herkennen en beheersen. In de verhalen en illustraties is het gebruik van kleuren functioneel gemaakt. De kleur rood staat bijvoorbeeld voor de kracht van een strijder, maar als strijdbare mensen te boos worden, wordt de kleur felrood en als het effect duidelijk wordt, is de kleur bloedrood...

Naam van de krachten

In het materiaal wordt sterk rekening gehouden met de interesse van jong-volwassenen. Voor hen worden de krachten in mensen en groepen soms op magische wijze in beeld gebracht omdat die wereld hen vaak aanspreekt. Zonder dat het om iets bovennatuurlijks of zweverigs gaat:

- ❖ De krachten krijgen in het verhaal De 7tijdgeesten een naam en een gezicht zodat je door de personificatie hun type duidelijk kunt herkennen en onderscheiden;
- ❖ De beelden maken het mogelijk om over de krachten te praten zonder dat het te dichtbij komt of te abstract wordt. Als je bijvoorbeeld als begeleider over de strijdgeest in een groep praat en je hebt een leuk plaatje voor ogen van een vurige strijder, kun je het op die manier indirect over je gevoelens hebben;
- ❖ Het gaat in de informatie en oefeningen steeds om krachten die zowel kwaliteiten als valkuilen hebben. Je kunt de kracht leren in de hand te houden. En het moment herkennen waarop de kracht niet effectief meer is.

Kunnen mensen het vuur in beheersen? Zorgen mensen voor een heldere of een donkere lucht? Worden ze door een draaikolk meegezogen of leren ze zwemmen? Hoe kun je door de mist van nepnieuws heenkomen?

Door dit soort symbolen te gebruiken, kan worden getoond hoe de krachten zich in groepen en in de samenleving kunnen ontwikkelen. Met behulp van deze symboliek worden situaties helder zonder te moraliseren. V-denken kan bij individuen en in groepen beter bespreekbaar gemaakt worden. Als mensen de mechanismen eenmaal begrijpen, kunnen ze met het materiaal onderzoeken hoe het inzicht kan worden toegepast in het eigen leven. En de krachten beter in de hand houden.

Het werkt!

Met de kleuren, elementen en de tijdgeesten als symbool, kunnen begeleiders en leiders die die taal spreken beter duidelijk maken op welk moment een bepaalde houding wel of niet effectief is. Als je de geesten kunt onderscheiden kun je:

- ❖ Begrijpen hoe groepsprocessen werken;
- ❖ Ontdekken hoe krachten gevaarlijk kunnen worden;
- ❖ Verkennen wanneer een situatie gevaarlijk wordt;
- ❖ Ontdekken wat je wel en niet kunt doen om de krachten aan te pakken;
- ❖ Do's en de dont's onder de knie krijgen;
- ❖ De krachten bij zichzelf en anderen aanwijzen zonder persoonlijk te worden;
- ❖ Kritische situaties in het dagelijks leven beter hanteren.

De verhalen en beelden staan op de website Krachtenspel.nl. Ze kunnen via de sociale media allerlei groepen bereiken. De initiatiefnemers en makers roepen professionals, vrijwilligers en organisaties op om mee te helpen om het materiaal op de website uit te dragen en toe te passen. De makers van de educatieve en interactieve website willen een proces stimuleren dat door steeds meer organisaties gedeeld wordt. Het proces wordt niet geremd door het zakelijk belang van personen of winst oogmerk van organisaties. De website is open source. Het materiaal kan door personen gebruikt worden met bronvermelding en respect voor auteursrechten. Van organisaties wordt een kleine bijdrage gevraagd. De vraag is: Welke organisaties kunnen en willen dit project ondersteunen en/of meedoen? Organisaties die hier belangstelling voor hebben, kunnen zich melden bij (email info@krachtenspel.nl)

Initiatiefnemers en auteurs

Jan Ausum (ervaren trainer, adviseur en ontwikkeling materialen sociale veiligheid op scholen)

Dirk van der Spoel (voorzitter van de voormalige Adviesgroep vmbo, coach op het terrein van visie & beleid en ontwikkelaar educatief materiaal)

Mieke Vollenhoven (ervaren trainer, ontwikkeling materialen sociaal-emotionele educatie en cultuurverandering)